

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2026.3.59>

ШАРУК О.Г.

ПРИНЦИПИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ**PRINCIPLES OF ADMINISTRATIVE AND LEGAL ENSURANCE OF FINANCIAL SECURITY OF UKRAINE: ON THE ISSUE OF DEFINITION OF THE CONCEPT**

Метою статті є виведення власної дефініції «принципи адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки України». Статтю присвячено виведенню власної дефініції «принципи адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки України», адже усталеного підходу до визначення їх змісту, системи та характерних ознак немає, що зумовлює неоднозначність розуміння засад функціонування відповідного адміністративно-правового механізму та ускладнює формування єдиної концепції його подальшого розвитку. Здійснено аналіз еволюції наукових підходів до тлумачення поняття «принцип» від його філософського розуміння до сучасного юридичного змісту. Обґрунтовано, що етимологічне походження терміна не може бути достатньою основою для формування сучасної наукової дефініції відповідних юридичних категорій. Досліджено співвідношення категорії «принцип» із суміжними поняттями «ідея», «положення», «вимога», «ознака» та «власність». З'ясовано, що поняття принципу має багаторівневу природу і може бути пояснене або через одну із його традиційних характеристик, або у спосіб поєднання філософського, загальнонаукового та юридичного підходів, що органічно висвітлюватимуть його регуляторний зміст. Констатується, що принципи адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки України мають розглядатися не лише як загальні ідеї чи декларативні положення, а як фундаментальні нормативні орієнтири, що визначають зміст, спрямованість та ефективність такої діяльності. Запропоновано авторський підхід до розуміння принципів адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки України як об'єктивно зумовленої системи взаємопов'язаних фундаментальних правил, що становлять методологічну основу для формування адміністративно-правових норм у сфері забезпечення фінансової безпеки держави та знаходить свій прояв у визначенні змісту, спрямованості, способів і критеріїв ефективності діяльності суб'єктів реалізації відповідних заходів.

Ключові слова: економічна безпека, захищеність, національна безпека, національні інтереси, об'єкт правового регулювання, правова природа, принципи, фінансова безпека, фінансова система.

The purpose of the article is to derive our own definition of “principles of administrative and legal support for the financial security of Ukraine”. The article is devoted to developing the author’s own definition of the principles of administrative and legal support for the financial security of Ukraine, since there is currently no established approach to defining their content, system, and distinguishing features. This results in ambiguity regarding the fundamental principles underlying the functioning of the relevant administrative and legal mechanism and complicates the development of a unified concept for its further improvement. The study analyzes the evolution of scholarly approaches to interpreting the concept of a principle, tracing its development from its philosophical understanding to its contemporary legal meaning. It is substantiated that the etymological origin of the

term cannot serve as a sufficient basis for formulating modern scientific definitions of the relevant legal categories. The relationship between the concept of a principle and related notions such as idea, provision, requirement, feature, and property is also examined. It is established that the concept of a principle has a multi-level nature and may be explained either through one of its traditional characteristics or through a combination of philosophical, general scientific, and legal approaches that comprehensively reveal its regulatory content. It is argued that the principles of administrative and legal support for the financial security of Ukraine should be regarded not merely as general ideas or declarative provisions but as fundamental normative guidelines that determine the content, direction, and effectiveness of the relevant activities. The author proposes an original definition of the principles of administrative and legal support for the financial security of Ukraine as an objectively determined system of interconnected fundamental rules that constitute the methodological basis for the formation of administrative and legal norms in the field of ensuring the financial security of the State and are manifested in determining the content, direction, methods, and performance criteria of the activities of entities responsible for implementing the relevant measures.

Key words: *economic security, financial security, financial system, legal nature, national interests, national security, object of legal regulation, principles, protection.*

Постановка проблеми. Теорія ідентифікації вивчає технічні засоби, методи і прийоми встановлення тотожності об'єктів, що мають значення у тій чи іншій справі. Процес, який охоплює дослідження, порівняння або зіставлення ознак, – називається ідентифікацією, або отождивленням [1, с. 535]. При цьому ідентифікація юридичних термінів має не менш важливе значення, ніж ідентифікація матеріальних об'єктів. Річ у тім, що юридична наука оперує значною кількістю правових категорій, від чіткості визначення змісту яких безпосередньо залежить ефективність правотворчої, правотлумачної та правозастосовної діяльності. Тобто, будь-яке вживання в наукових дослідженнях чи нормативних приписах терміну, що є дискусійним, повинне бути обумовлене автором задля розуміння термінології, того теоретичного підґрунтя чи тієї основи [2, с. 24] відповідно до яких здійснюється інтерпретація конкретної правової категорії.

Однією з таких є категорія «принцип», яка попри її активне дослідження вченими всіх часів та народів, не втратила інтерес та суперечки навколо [3, с. 283] її ідентифікаційної складової. Їй загалом наразі в науці, правотворчій чи правозастосовній практиці не досягнуто єдності щодо розуміння поняття «принципи», «засади», «основи», а тому їх тлумачення здійснюється довільно, виходячи із завдань, що стоять перед суб'єктом тлумачення у тому чи іншому разі [2, с. 24].

Актуальність порушеної теми пов'язана також з відсутністю у науковій літературі та законодавстві України визначення та аналізу безпосередньо категорії принципів [4, с. 110] адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки України. Попри те, що окремі науковці досліджували принципи фінансової безпеки, принципи адміністративного права, адміністративно-правового забезпечення чи державного управління, питання принципів адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки України як самостійної правової категорії комплексного наукового опрацювання не отримало.

Від так, відсутність усталеного підходу до визначення їх змісту, системи та характерних ознак зумовлює неоднозначність розуміння засад функціонування відповідного адміністративно-правового механізму та ускладнює формування єдиної концепції його подальшого розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Варто ще раз наголосити, що загальнотеоретична складова порушеного питання є достатньо науково опрацьованою, адже проблематика визначення поняття принципів для потреб юридичної науки є достатньо розробленою. Зокрема, загальнотеоретичні засади розуміння принципів права досліджували А. Колодій, С. Погребняк, А. Полянничко, Н. Бакаянова, О. Басай, Н. Саглаєва, О. Гаршина, С. Сливка, М. Савчин. Окремі аспекти принципів адміністративного права та адміністративно-правового забезпечення висвітлено у працях А. Пухтецької, В. Плукара, Я. Ковальчук, а проблеми адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки та функціонування відповідного механізму досліджувалися нами у попередніх наукових публікаціях.

Водночас наявні наукові праці лише побіжно стосуються окремих аспектів ідентифікації категорії «принципи адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки України» та її сутнісних аспектів, що додатково вказує на наявність об'єктивної необхідності визначення змісту досліджуваної категорії.

Метою статті є виведення власної дефініції «принципи адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки України».

Виклад основного матеріалу. Майже кожне наукове дослідження, що присвячене визначенню сутності категорії «принцип», починається з того, що вчені звертають увагу на її етимологічну сторону. Зокрема уточнюється, що цей термін походить від лат. *principium* – початок, це основні, найзагальніші, вихідні положення, засоби, правила, що визначають природу і соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості [5, с. 43].

Проте ми переконані, що за сучасних умов зазначене не може бути достатньою методологічною основою при конструюванні авторських дефініцій досліджуваного явища, адже походження термінів, як правило, не дає вичерпного уявлення про його зміст, що зумовлено тривалою еволюційною трансформацією.

Приміром, у філософів Стародавньої Греції цей термін ототожнювався з уявленнями про основу, початок, джерело, першопричину [6, с. 34]. У період філософії Нового часу відбулася зміна його тлумачення у бік теоретико-пізнавального характеру як те, що лежить в основі дійсності [3, с. 284]. Сучасне ж загально-лінгвістичне розуміння принципу в юридичних тлумаченнях зводиться до такого: «1. Принцип як основоположна правда, закон, доктрина або припущення (підгрупи: 1) принцип як загальне правило або стандарт; 2) принцип як сукупність моральних та етичних стандартів). 2. Принцип як наперед визначена політика або спосіб дії. 3. Принцип як основна або необхідна якісна складова або елемент, що визначає внутрішню природу чи окремі характеристики поведінки. 4. Принцип як правило або закон, що стосується функціонування природних феноменів чи механічних процесів» [7, с. 15]. В. Плукар узагальнює, що в юридичній літературі під принципами розуміються загальні керуючі, вихідні положення, які визначають найсуттєвіші сторони певного виду державної діяльності [8, с. 42].

Нам імпонує думка, що принцип – саме те ядро, яке органічно об'єднує навколо себе інші елементи, адже знаючи вихідні положення, на яких базується конкретний феномен, можна з легкістю пізнати його характеристики, визначити складові частини, особливості, закономірності тощо. При цьому як основоположна категорія принципи існують не тільки на рівні загальних категорій, а поширюється і на рівень конкретних, тобто діють стосовно як найчисельнішої групи явищ, так й окремо взятого феномену [3, с. 284].

С. Погребняк пише, що при характеристиці принципу зазвичай звертається увага на те, що він, по-перше, є ідеєю, положенням, вимогою і, по-друге, є не простим положенням (ідеєю, вимогою), а основним, основоположним, засадничим, фундаментальним, вихідним, загальним, керівним, відправним, провідним, чільним [9, с. 24]. На перший погляд, наведені слова є синонімічними, проте між словами «ідея», «положення», «вимога» все ж таки існують певні відмінності [10, с. 56].

Відомо, що будь-яка загальна ідея проходить крізь історію у своїх специфічних формах, обумовлених особливостями буття людей і рівнем їх цивілізації. Термін «ідея» відображає генетичний аспект принципу, допомагає продемонструвати, що принципи є інтелектуально-духовними засадами та надають принципам такої риси, як універсальність, самоочевидність, самодостатність [9, с. 25–26]. Тобто основою для появи будь-якого принципу завжди є ідея. Ось чому досить часто вони ототожнюються, чого не повинно бути. Наука визначає ідею як інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без усвідомлення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робиться висновок. Вона базується на наявних знаннях, але виявляє раніше не помічені закономірності [11, с. 14]. Що ж стосується принципу, то він завжди є ідеєю, але не кожна ідея може стати принципом. Це пояснюється тим, що ідея досить часто є глибшою і конкретнішою за своїм змістом, ніж принцип. Усвідомлення, дослідження, аналіз ідеї може призвести до формулювання принципу, адже він виступає найабстрактнішим визначенням ідеї, правилом, що виникає в результаті об'єктивного осмислення досвіду [11, с. 15]. Таким чином, можна сказати, що принцип – це максимально узагальнена ідея, яка увібрала у себе ідеї меншого ступеня узагальнення [3, с. 285]. Своєю чергою, термін «положення» означає твердження, думку, що знаходиться в основі чого-небудь; тезу [12, с. 851]. Він надає принципам фундаментального, засновницького, засадничого характеру. Натомість вимога – це побажання, прохання, висловлене так, що не допускає заперечень [13, с. 183].

Також близькими за змістом до поняття принципу є «властивості» та «ознаки». Доволі складно відрізнити одне від іншого, інколи вони можуть збігатися. Але принципи є повнішими, містять вичерпну інформацію. Властивість здебільшого стосується тих моментів, коли йдеться про порівняння двох або більше предметів. Зрозуміло, що властивості предметів можуть

змінюватися залежно від умов, за яких деякі принципи можуть не діяти. Ознака значною мірою випливає із властивості і має більш-менш чіткий зовнішній прояв. Тобто ознака характеризується очевидною інформацією про предмет, але у стислій обмеженій формі [14, с. 88].

З урахуванням зазначеного стає очевидним, що досліджувана категорія не може розглядатися виключно як сукупність абстрактних теоретичних положень. Більш доцільним видається виходити з її комплексної природи, зокрема беручи до уваги її світоглядний, методологічний та нормативний аспекти. При цьому слід також враховувати, що принцип загалом є субстанцією, якої ще потрібно досягти або намагатися це зробити, адже він використовується (діє) постійно [14, с. 88].

Саме тому в юридичній науці принципи розглядаються не лише як результат теоретичного осмислення правової дійсності, а й як фундаментальні засади функціонування певного правового явища, що має нормативне закріплення. Так, приміром, на думку М. Савчина, принципи представляють собою вихідні нормативно-керівні засади, що забезпечують суттєвий, стійкий, регулятивний правовий зв'язок між різними нормами права та іншими нормативними приписами, вони виконують роль основного засобу для орієнтира в правотворчості, систематизації, інтерпретації та реалізації права [15, с. 127–128].

Отже, ключовою особливістю категорії «принцип» у юридичному розумінні є її регуляторний потенціал. Саме тому більшість дослідників характеризують їх через категорію «правило», яка поєднує своїм змістом ідейний, засадничий та імперативний контекст. Узагальнено дефініція порушеного питання може бути представленою так: «це фундаментальні правила, які визначають особливості, специфіку та критерії ефективності здійснення [16] правотворчої та правозастосовної діяльності». Причому підтримуємо позицію Я. Ковальчук, що найсуттєвіша їх детермінація полягає у визначеності ними основних напрямків діяльності, спрямованості ресурсів та способів досягнення поставлених цілей [17, с. 206].

Висновки. Наведений матеріал дає можливість визначити, що поняття принципу має багаторівневу природу і може бути пояснене або через одну із його традиційних характеристик, або у спосіб поєднання філософського, загальнонаукового та юридичного підходів, що органічно висвітлюватимуть його регуляторний зміст.

У будь-якому разі принципи адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки України мають розглядатися не лише як загальні ідеї чи декларативні положення, а як фундаментальні нормативні орієнтири, що визначають зміст, спрямованість та ефективність такої діяльності.

З огляду на зазначене, авторська дефініція категорії «принципи адміністративно-правового забезпечення фінансової безпеки України» виглядає так: це об'єктивно зумовлена система взаємопов'язаних фундаментальних правил як методологічна основа для формування адміністративно-правових норм у сфері забезпечення фінансової безпеки держави, яка знаходить свій прояв у визначенні змісту, спрямованості, способів і критеріїв ефективності діяльності суб'єктів реалізації відповідних заходів.

Список використаних джерел:

1. Солодар К. О. Особливості тлумачення терміну «ідентифікація» в законодавстві України. *Правові, управлінські та економічні аспекти трансформації сучасного громадянського суспільства*: тези допов. Всеукр. наук. – практ. конф. (Київ 25 березня 2016 р.), У 2 ч. Ч. I. М-во культури України; Київ. нац. ун-т культури і мистецтв. Київ : Видав. Центр КНУКіМ, 2016. С. 535–537.
2. Бакаянова Н. М. Основи, засади та принципи адвокатури: співвідношення понять. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2016. Т. 18. С. 20–25.
3. Гаршина О.Є. Принцип як наукова категорія. *Спеціальний випуск*. 2012. № 1. С. 282–289.
4. Саглаєва Н. О. Принципи правового регулювання як самостійна юридична категорія. *Актуальні проблеми держави і права*. 2012. № 16. С. 110–116.
5. Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація. *Альманах права*. 2012. Вип. 3. С. 42–46.
6. Басай О. В. До питання про розвиток вчення про принципи цивільного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Сер.: Юриспруденція. 2018. № 36. Т. 2. С. 34–37.
7. Пухтецька А. Європейські принципи адміністративного права: поняття і система. *Право України*. 2006. № 10. С. 15–19.

8. Плукар В. В. Принципи забезпечення адміністративно-правового захисту учасників виборів в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2010. Вип. 4. С. 141–145.
9. Погребняк С. П. Основоположні принципи права. монографія. Х.: Право, 2008. 240 с.
10. Полянничко А. О. Принципи права: сучасний загальнотеоретичний погляд. *Університетські наукові записки*. 2013. № 3. С. 55–60.
11. Шейко В. М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. В. М. Шейко, Н. М. Кушнарченко. К., 2008.
12. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) уклад. і голов. ред. Бусел В. Т. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
13. Словник синонімів української мови: у 2 т. Бурячок А. А., Гнатюк Г. М., Головащук С. І. та ін. К.: Наук. думка, 1999. Т. 1. 1040 с.
14. Сливка С. Філософські принципи у праві. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: юридичні науки». 2014. № 782(1). С. 87–95.
15. Савчин М. В. Порівняльне правознавство. Загальна частина: навч. посіб. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 288 с.
16. Шарук О. Г. Механізм адміністративно-правового захисту об'єктів критичної інфраструктури фінансового сектору України : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. 246 с.
17. Ковальчук Я. Л. Генетичний аспект спеціальних принципів інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності органів національної поліції України. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2022. № 2 (66). С. 205–209.

Дата першого надходження статті до видання: 05.05.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.05.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 15.06.2026